

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-59-39>

УДК 346.12:334.012.64(477)

Парасій Дмитро Сергійович

аспірант,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1107-3506>**Dmytro Parasii**

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

ІНСТИТУЦІЙНА РЕКОНФІГУРАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ЯК НАСЛІДОК ЗАКОНОДАВЧИХ РЕФОРМ

INSTITUTIONAL RECONFIGURATION OF ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE AS A RESULT OF LEGISLATIVE REFORMS

Анотація. У статті проаналізовано інституційні зміни в підприємницькому середовищі України, спричинені втратою чинності Господарським кодексом України 28 серпня 2025 року та прийняттям Закону № 4196-ІХ. Дослідження виконане в рамках неоінституційної економічної теорії з акцентом на транзакційні витрати, структуру стимулів і механізми координації діяльності суб'єктів господарювання. Показано, що скасування архаїчних організаційно-правових форм підприємств і уніфікація корпоративного законодавства створюють передумови для зниження транзакційних витрат у довгостроковій перспективі, хоча в короткостроковому періоді спостерігається їх тимчасове зростання. Проаналізовано супутні законодавчі трансформації у сфері дерегуляції, цифровізації та трудових відносин. Виявлено прогалини в правовому регулюванні окремих господарських відносин після втрати чинності ГКУ, що створює ризики правової невизначеності. Обґрунтовано необхідність подальшого законодавчого врегулювання невирішених питань і методичної підтримки бізнесу в перехідний період.

Ключові слова: інституційна реконфігурація, транзакційні витрати, Господарський кодекс України, корпоративне законодавство, організаційно-правові форми, підприємництво, дерегуляція, цифровізація.

Summary. The article conceptualizes the institutional reconfiguration of entrepreneurship in Ukraine caused by the abolition of the Commercial Code and adoption of accompanying legislative reforms through the lens of neo-institutional economic theory, applying Williamson's multi-level model of institutional structure. The purpose is to analyze the process of institutional reconfiguration as a result of legislative reforms and identify prospects for forming a civil-corporate model of entrepreneurship compatible with European standards. The author's contribution lies in developing a structural-functional scheme that synthesizes theoretical provisions of neo-institutional economics with empirical observations of legislative transformations in Ukraine. The study examines how the abolition of archaic organizational-legal forms affects transaction costs, coordination mechanisms, and entrepreneurial incentives. The scientific novelty consists in applying neo-institutional theory to analyze Ukrainian legislative reforms. The study demonstrates that in the short term, transaction costs temporarily increase due to adaptation to new legal norms, document audits, and re-registration. Long-term reduction is expected through eliminating legal dualism, simplifying organizational-legal forms, reducing regulatory burden, and increasing transparency of corporate relations. The study reveals fundamental change in coordination mechanism from hierarchical-directive model characteristic of the Commercial Code to expanded contractual autonomy based on the Civil Code. This transition strengthens incentives for effective management, reduces agency costs, and facilitates Ukraine's integration into European legal space. The practical significance lies in identifying unresolved issues of legal regulation including lack of regulation of agency agreements, special limitation periods, and economic sanctions, creating legal uncertainty during the transition period. Recommendations are formulated for improving legislation and developing civil-corporate entrepreneurship model. The main conclusion is that Commercial Code abolition initiates institutional reconfiguration combining dismantling of the economic-legal model with strengthening civil-corporate regulation. Despite temporary transaction costs growth during transition period, long-term prospects involve formation of more efficient institutional environment for Ukrainian entrepreneurship.

Keywords: institutional reconfiguration, transaction costs, Commercial Code of Ukraine, corporate legislation, organizational-legal forms, entrepreneurship, deregulation, digitalization.

Постановка проблеми. Втрата чинності Господарським кодексом України (ГКУ) 28 серпня 2025 року ознаменувала завершення тривалої дискусії між прихильниками цивілістичної та господарсько-правової доктрин, що точилася в українській правовій науці з моменту прийняття

ГКУ у 2003 році [5]. Ця подія має значно ширші наслідки, ніж просте скасування одного з кодексів. Йдеться про докорінну зміну інституційного середовища, в якому функціонують суб'єкти господарювання.

Неоінституційна економічна теорія розглядає законодавство як формальну інституцію, що визначає «правила гри» для економічних агентів. Зміна цих правил неминуче впливає на трансакційні витрати, структуру стимулів та механізми координації діяльності. Скасування ГКУ та прийняття Закону України № 4196-IX від 09.01.2025 «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднання юридичних осіб» [9] (надалі Закон № 4196-IX) створює нову конфігурацію інституційних рамок підприємництва.

Актуальність дослідження зумовлена кількома факторами. По-перше, масштабність змін. Реформа стосується всіх без винятку суб'єктів господарювання, адже змінюються базові правила корпоративного управління та договірних відносин. По-друге, реформа відбувається в умовах воєнного стану, що накладає додаткові обмеження та ризики. По-третє, ця трансформація є частиною ширшого процесу європейської інтеграції та наближення українського законодавства до *acquis communautaire* (спільного правового та політичного доробку Європейського Союзу).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичною основою дослідження інституційних змін у підприємницькому середовищі є неоінституційна економічна теорія. Сучасні дослідження підтверджують критичну роль якості інституцій для підприємництва. Б. Гає та співавтори [4] на основі панельного аналізу країн ОЕСР демонструють прямий зв'язок між якістю інституцій та підприємництвом можливостей. Д. Бендіг та співавтори [2] виявляють, що вплив формальних інституцій на амбіційне підприємництво модерується рівнем економічного розвитку. Дж. Ге та співавтори [3] показують парадоксальний ефект ринкових реформ – замість очікуваної раціоналізації спостерігається посилення традиційних підприємницьких переконань через зниження соціальної довіри. Звіт ОЕСР (2025) [16] фіксує глобальні тенденції посилення ролі інституційних інвесторів і вимог до прозорості корпоративного управління.

Українська наука активно досліджує скасування Господарського кодексу та очікувані зміни. Так, у роботі Я. Аргата [1] показано, що скасування Господарського кодексу України та імплементація нової схеми корпоративного регулювання вплинули на процеси реєстрації, управління та реорганізації суб'єктів підприємництва. Є. Сегал [18] аналізує причини та наслідки скасування ГКУ,

підкреслюючи проблему дуалізму правового регулювання та необхідність адаптації законодавства до вимог євроінтеграції. Натомість Н. Мазій [13] підкреслює, що юридична реконфігурація правового регулювання економічної діяльності не лише ліквідує правові колізії, а й створює нові виклики для правової визначеності бізнесу у перехідний період. У. Шемет та Л. Тимченко [22] представляють різні позиції щодо окремого господарського права. Також Ю. Жорнокуй [8] пропонує підходи до вдосконалення правил корпоративних відносин.

Незважаючи на значний доробок, відсутні комплексні дослідження, які б поєднували теоретико-методологічний апарат неоінституційної економіки з аналізом конкретних законодавчих реформ в Україні. Більшість українських публікацій зосереджена на правових аспектах, тоді як економічний аналіз впливу реформи на трансакційні витрати, структуру стимулів та механізми координації залишається недостатньо розробленим.

Метою дослідження є концептуалізація процесу інституційної реконфігурації підприємництва в Україні як наслідок законодавчих реформ і фактор сталого розвитку економічної системи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інституційний контекст скасування Господарського кодексу України пов'язаний насамперед з тим, що ГКУ від початку свого існування викликав суперечливі оцінки в науковому середовищі. Проблема полягала в дуалізмі правового регулювання: одночасне існування ГКУ та Цивільного кодексу України (ЦКУ) створювало ситуацію, коли одні й ті ж самі правові відносини могли регулюватися різними, іноді суперечливими нормами. Це породжувало правову невизначеність і збільшувало трансакційні витрати для підприємств, які змушені були з'ясувати, яка саме норма застосовується в конкретній ситуації [18].

З позиції інституційної економіки така ситуація є класичним прикладом неефективних формальних інституцій. Отже, що чіткість та передбачуваність правил є критично важливими для зниження трансакційних витрат. Коли існує невизначеність щодо того, яке правило застосовується, економічні агенти змушені витратити додаткові ресурси на з'ясування правової позиції, що знижує загальну ефективність економіки.

Окрім проблеми дуалізму, критики ГКУ вказували на його змістову застарілість. Значна частина положень ГКУ відображала застарілі радянські підходи до організації господарської діяльності, що суперечило логіці ринкової економіки. Особливо це стосувалося організаційно-правових форм підприємств і механізмів управління державною власністю. Державні та комунальні підприємства, що функціонували на праві господарського відання або оперативного управління, залишалися пережитком планової економіки.

Ці квазіречові права створювали неясність щодо того, хто насправді є власником активів і хто несе відповідальність за зобов'язаннями.

Європейська інтеграція України вимагала гармонізації законодавства з *acquis communautaire*. В європейському праві відсутня концепція окремого господарського права, всі підприємницькі відносини регулюються цивільним правом і спеціальними законами. Існування ГКУ створювало додаткові бар'єри для інтеграції України в європейський правовий простір.

Дублювання норм між ГКУ та ЦКУ призводило до необхідності внесення змін одночасно в обидва кодекси, що ускладнювало процес законотворення та знижувало оперативність реагування на зміни в економічному середовищі. За роки існування ГКУ до нього було внесено численні зміни, але це не усунуло фундаментальних суперечностей з іншим законодавством. Тож ключові зміни для бізнесу, усунення окремих організаційно-правових форм і процес трансформації загалом, були назрілі.

Закон № 4196-IX набув чинності 28 лютого 2025 року, його основні положення введені в дію 28 серпня 2025 року з трирічним перехідним періодом до 28 серпня 2028 року. Найбільш радикальною зміною стала заборона на створення нових юридичних осіб у таких організаційно-правових формах: приватне підприємство, дочірнє підприємство, іноземне підприємство, підприємство об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), підприємство споживчої кооперації.

Кожна з цих форм мала специфічні недоліки з точки зору інституційної ефективності. Приватне підприємство характеризувалося необмеженою відповідальністю власника всім своїм майном, що створювало надмірні ризики для підприємця та стримувало залучення інвестицій, неможливість залучення співзасновників обмежувала потенціал зростання бізнесу. Дочірнє підприємство мало незрозумілий правовий статус між юридичною особою та філією, що створювало плутанину у питаннях відповідальності. Такої форми не існує в європейському праві, що ускладнювало міжнародну діяльність. Іноземне підприємство як окрема організаційно-правова форма створювало дискримінацію за ознакою походження капіталу та суперечило принципу національного режиму для іноземних інвесторів, закріпленому в міжнародних договорах України. Підприємство об'єднання громадян змішувало комерційну та некомерційну діяльність, створюючи можливості для ухилення від оподаткування та конфлікт інтересів. Підприємство споживчої кооперації було архаїчною формою з нечіткими правилами корпоративного управління та проблемами з розподілом прибутку.

Основною формою, що замінює більшість «заборонених» підприємств, стає товариство з обмеженою відповідальністю. ТОВ характери-

зується обмеженою відповідальністю учасників, гнучкою структурою управління, можливістю залучення співзасновників і зрозумілістю для іноземних інвесторів. Для великих структур передбачена форма акціонерного товариства (публічного або приватного). Збережені також командитне та повне товариства, фермерське господарство.

Процес трансформації суб'єктів має кілька варіантів залежно від типу підприємства. Приватні підприємства автоматично набувають статусу ТОВ з одним учасником, якщо власник не ухвалить рішення про ліквідацію. Положення статутів, що суперечать Закону про ТОВ [10], стають недійсними без додаткових процедур. Державні та комунальні підприємства мали шість місяців (до 28 лютого 2026 року) на прийняття рішення про корпоратизацію шляхом перетворення на АТ, ТОВ або державне некомерційне товариство, або ліквідацію. Дочірні, іноземні підприємства, підприємства об'єднань громадян та споживчої кооперації мають три роки на аналогічні дії.

Законом № 4196-IX передбачено спрощення процедури реорганізації. Підприємства та їхні правонаступники звільняються від сплати адміністративного збору за проведення реєстраційних дій. Заборона проведення реєстраційних дій, накладена ухвалою суду, та наявність заборгованості із сплати податків не є перепорою для процедури реєстрації такої реорганізації. Органи державної податкової служби не можуть перешкоджати процесу перетворення, оскільки проведення планової податкової перевірки у випадках перетворення не передбачено.

Документи дозвільного характеру (дозволи, ліцензії, сертифікати, декларації), видані підприємству, що перетворюється, залишаються чинними для юридичної особи- правонаступника. Майно, права та обов'язки переходять до правонаступників. Кредитори не можуть вимагати припинення або дострокового виконання зобов'язань виключно на підставі реорганізації.

Зазначені законодавчі зміни мали безпосередній вплив на інституційне середовище і транзакційні витрати. Так, з позиції неінституційної теорії, скасування ГКУ має подвійний ефект на транзакційні витрати. У довгостроковій перспективі уніфікація правового регулювання знижує транзакційні витрати завдяки усуненню невизначеності та спрощенню правового поля. Коли всі підприємницькі відносини регулюються єдиним кодексом (ЦКУ) та спеціальними законами без дублювання та суперечностей, підприємцям простіше орієнтуватися в правових нормах. Проте в короткостроковій перспективі, особливо протягом перехідного періоду, транзакційні витрати тимчасово зростають (табл. 1).

Підприємствам доводиться нести витрати на юридичний аудит установчих документів, переєстрацію, адаптацію договірної бази. За даними

Таблиця 1 – Динаміка трансакційних витрат у процесі інституційної трансформації

Вид трансакційних витрат	Короткий строк (2025–2028)	Довгий період (після 2028)
Витрати на пошук правової інформації	Зростають у перехідний період через необхідність з'ясування застосовних норм	Знижуються завдяки уніфікації законодавства та єдиному джерелу регулювання
Витрати на юридичний супровід	Значне зростання (у 2.5 рази): аудит документів, супровід корпоратизації	Повернення до звичайного рівня, зниження через усунення дуалізму ГКУ/ЦКУ
Витрати на укладення договорів	Зростають: необхідність детального прописування умов через прогалини в регулюванні	Стабілізуються після формування судової практики
Витрати на реєстрацію та перереєстрацію	Одноразові високі витрати на корпоратизацію (частково компенсуються пільгами)	Відсутні (процес завершено)
Витрати на вирішення спорів	Потенційне зростання через правову невизначеність та нові тлумачення	Зниження після формування усталеної судової практики
Витрати на моніторинг змін законодавства	Високі: необхідність відстеження численних роз'яснень і змін	Знижуються завдяки стабілізації правового поля

Джерело: складено автором на основі аналізу законодавства та даних [15; 20]

опитувань юридичних компаній, попит на послуги з супроводу корпоратизації зріс у 2.5 рази в період з серпня по грудень 2025 року [15; 20]. Для державних і комунальних підприємств процес корпоратизації вимагає оцінки активів, прийняття численних рішень органами управління тощо.

Зміна організаційно-правових форм впливає на структуру стимулів для менеджменту підприємств. Перехід від унітарних підприємств до корпоративних форм (ТОВ, АТ) означає зміну системи корпоративного управління. З'являються чіткіші механізми контролю з боку власників (учасників, акціонерів), зростає відповідальність директорів і членів органів управління. Закон № 4196-ІХ деталізує критерії такої відповідальності, що має стимулювати більш ефективне управління активами. Теорія агентських відносин пояснює проблеми, що виникають між власниками (принципалами) та менеджерами (агентами) через розбіжність їхніх інтересів [7]. Корпоративна форма організації з чіткими правилами управління та контролю знижує агентські витрати порівняно з унітарними підприємствами, де механізми контролю часто були розмитими.

Специфічні наслідки зміни мають для аграрного сектору. Підприємства споживчої кооперації, що відігравали важливу роль у переробці та збуті продукції для дрібних виробників у сільській місцевості, мають перетворитися на ТОВ. Це може вплинути на внутрішню організацію кооперативів, хоча кооперативні принципи можуть бути збережені в статутах ТОВ. Державні племінні заводи, насінневі господарства, експериментальні станції підлягають обов'язковій корпоратизації, що має підвищити ефективність функціонування та створити можливості для залучення приватних інвестицій у розвиток племінного тваринництва та селекції. Оскільки аграрний сектор України активно інтегрований у міжнародні ланцюги вартості, наближення українського корпоративного

права до європейських стандартів полегшує взаємодію з іноземними партнерами та інвесторами. Уніфікація законодавства спрощує проведення due diligence (комплексної процедури незалежної перевірки) іноземними компаніями та знижує ризики правової невизначеності.

Державний сектор зазнає найбільш радикальних змін. Корпоратизація держпідприємств має зробити їх діяльність прозорішою, полегшити залучення приватних інвестицій і підвищити ефективність використання державних активів. Заборона створення нових державних підприємств (старого зразка) сигналізує про стратегічний курс на зменшення державного втручання в економіку та перехід до ринкових механізмів управління.

Малий і середній бізнес, представлений переважно приватними підприємствами, отримує автоматичний перехід до форми ТОВ. Це надає власникам обмежену відповідальність, що знижує особисті ризики підприємця. Водночас з'являються нові обмеження щодо укладення правочинів із заінтересованістю та значних правочинів, характерні для ТОВ. Статутами можуть встановлюватися інші вимоги до таких правочинів або виключатися застосування цих положень за рішенням учасників.

Скасування ГКУ відбувається в контексті ширших реформ бізнес-середовища. Крім зазначених, відбуваються супутні законодавчі трансформації: дерегуляція, цифровізація та трудова реформа, що загалом дозволяє стверджувати про законодавчі зміни як реформи. Так, скасування ГКУ відбувається в контексті ширших реформ бізнес-середовища. Деретуляція передбачає зменшення регуляторного тягаря на бізнес шляхом скасування зайвих дозволів, ліцензій і адміністративних процедур. Протягом 2024–2025 років в Україні реалізується масштабна програма дерегуляції за підтримки Європейського Союзу в рамках ініціативи

EU4Business. Понад 200 дозвільних процедур переведено на декларативний принцип, 60 процедур скасовано або спрощено. Запроваджено мораторій на планові перевірки бізнесу органами державного нагляду терміном до п'яти років, за винятком окремих сфер, що становлять підвищену небезпеку. За даними опитування, проведеного Офісом ефективного регулювання у грудні 2024 року, понад 70% підприємців визнали, що дерегуляція позитивно вплинула на їхню роботу. Економія на адміністративних витратах оцінюється в 21,3 млрд грн на рік [6].

Водночас опитування виявило, що основними бар'єрами для бізнесу залишаються: блокування податкових накладних (50% респондентів), затримки на кордоні (27%), зловживання з боку регуляторних органів (25%) [6]. Це засвідчує, що дерегуляція, хоча і важлива, проте не панацея для всіх проблем бізнес-середовища, хоча прогрес у цьому напрямі є. Так, цифровізація державних послуг охоплює впровадження електронних сервісів для бізнесу та створення єдиних цифрових платформ. Національна платформа «єДозвіл» надає бізнесу єдиний онлайн-доступ до дозвільних документів, що зменшує вплив людського фактору та знижує ризик корупції. Уряд поставив за мету зробити 100% публічних послуг доступними онлайн для громадян і бізнесу.

Уніфікація організаційно-правових форм підприємств полегшує цифровізацію державних реєстрів і автоматизацію адміністративних процедур. Коли існує єдина система організаційно-правових форм, простіше створювати електронні сервіси для реєстрації бізнесу, подання звітності, отримання дозволів. Це формує синергетичний ефект між різними напрямками реформ (наприклад, при трансформації аграрного сектора [11]).

Програма «Зроблено в Україні» [17] передбачає 55 млрд грн на фінансування бізнесу та 5 млрд грн на компенсацію капітальних інвестицій до кінця 2026 року. Ця програма має підтримати підприємства під час переходу до нових організаційно-правових форм і допомогти модернізувати виробничі потужності в умовах воєнної економіки. Також діють Recovery Facility з бюджетом 500 млн євро та Ukraine Fund.

Разом із економічними заходами, важливим напрямком реформування є оновлення трудового законодавства. Крім зазначених змін, у січні 2026 року Уряд України подав до Верховної Ради проєкт нового Трудового кодексу України, який має остаточно замінити Кодекс законів про працю 1971 року. Новий ТК запроваджує 8 ознак трудових відносин, що дозволяє чітко розмежувати трудові та цивільно-правові відносини [21]. Це важливо в контексті скасування ГКУ, оскільки усуває невизначеність щодо застосування трудового чи цивільного законодавства. Проєкт передбачає обов'язкові письмові трудові договори, елек-

тронний документообіг у трудових відносинах, оновлення правил надання відпусток і вирішення трудових спорів через трудовий арбітраж. Запроваджується національна система запобігання виробничим ризикам, базована на оцінюванні та контролі небезпек на робочому місці.

Зв'язок між скасуванням ГКУ та трудовою реформою також проявляється в питанні штатного розпису. Стаття 64 ГКУ надавала право роботодавцям самостійно визначати організаційну структуру підприємства та встановлювати чисельність працівників, що тлумачилося як обов'язковість штатного розпису. У КЗпП та проєкті нового ТК немає прямої згадки про штатний розпис як обов'язковий документ.

Разом із позитивами, залишилися невирішені питання та прогалини правового регулювання. Попри масштабність реформи, Закон № 4196-IX не врегулював низку важливих питань господарської діяльності, що створює ризики правової невизначеності. Деякі договірні відносини, що детально регулювалися Господарським кодексом, у Цивільному кодексі розкриваються значно поверхневіше. Наприклад, агентський договір як самостійний інститут зник з правового поля. У ГКУ йому була присвячена окрема глава з детальним регулюванням прав і обов'язків сторін, особливостей виконання та відповідальності. Натомість у ЦКУ пропонується використовувати договори доручення, комісії або надання послуг, які не повністю охоплюють специфіку агентських відносин, особливо в міжнародній торгівлі. Договір поставки, договір контрактації сільськогосподарської продукції, договір підяду на будівництво, договір перевезення вантажу регулювалися в ГКУ з урахуванням господарської специфіки. ЦКУ містить лише загальні норми про ці договори. Це створює потребу в детальному договірному регулюванні, оскільки спеціальні закони не завжди заповнюють прогалини.

Особливо проблемним є питання спеціальних строків позовної давності. ГКУ встановлював короткі строки (від шести місяців до одного року) для окремих категорій вимог: позови про поставки товарів неналежної якості, спори, пов'язані з міждержавними перевезеннями вантажів, вимоги щодо неналежної якості робіт за договором підяду. Після скасування ГКУ застосовуються загальні строки позовної давності за ЦКУ (три роки), що змінює баланс інтересів сторін у господарських відносинах.

Господарські санкції, зокрема штрафні, оперативно-господарські та адміністративно-господарські санкції, втратили законодавче визначення та регулювання. Міністерство юстиції роз'яснило, що сторони можуть і надалі передбачати такі санкції у договорах, але відсутність чіткого законодавчого регулювання створює ризики різного тлумачення судами [14; 19].

Відсутність конкретних правових норм може призвести до посилення ролі судової практики у тлумаченні застосування певних положень ЦКУ до господарських відносин. Це явище (так звана «судова нормотворчість») має як переваги (гнучкість і адаптивність до конкретних ситуацій), так і недоліки (непередбачуваність і можливість різного тлумачення однакових норм різними судами). Перші місяці після введення Закону в дію (серпень-грудень 2025 року) свідчать про певну плутанину серед суб'єктів господарювання та зростання попиту на юридичний супровід процесів корпоративізації. Водночас Міністерство юстиції підкреслює, що більшість положень ГКУ інтегровані в інші нормативні акти, тому колапсу в бізнес-середовищі не станеться [14].

Практичні рекомендації для підприємств містять необхідність юридичного аудиту діяльності, аналізу установчих документів, перегляду договірної бази з виключенням посилань на ГКУ та заміною їх на відповідні норми ЦКУ. Доцільно детально прописувати в договорах умови відповідальності, санкції, строки виконання зобов'язань, щоб мінімізувати ризики, пов'язані з прогалинами в законодавстві. Підвищення ефективності діяль-

ності підприємства та забезпечення досягнення стратегічних цілей можливе на засадах контролінгу [12].

На основі проведеного дослідження розроблено структурно-функціональну схему інституційної реконфігурації підприємництва в Україні, що синтезує теоретичні положення неінституційної економіки й емпіричні спостереження законодавчих трансформацій. Схема відображає багаторівневу структуру інституційних змін, причинно-наслідкові зв'язки між формальними інституціями та інститутами, механізмами координації та очікуваними результатами для підприємницького середовища (графічно подано на рис. 1).

Висновки. Втрата чинності Господарським кодексом України та прийняття Закону № 4196-IX є своєрідною кульмінацією тривалого процесу реформування інституційних засад підприємництва. З позиції неінституційної економічної теорії ця реформа має потенціал знизити трансакційні витрати в довгостроковій перспективі завдяки усуненню дуалізму правового регулювання й уніфікації корпоративного законодавства. Скасування архаїчних організаційно-правових

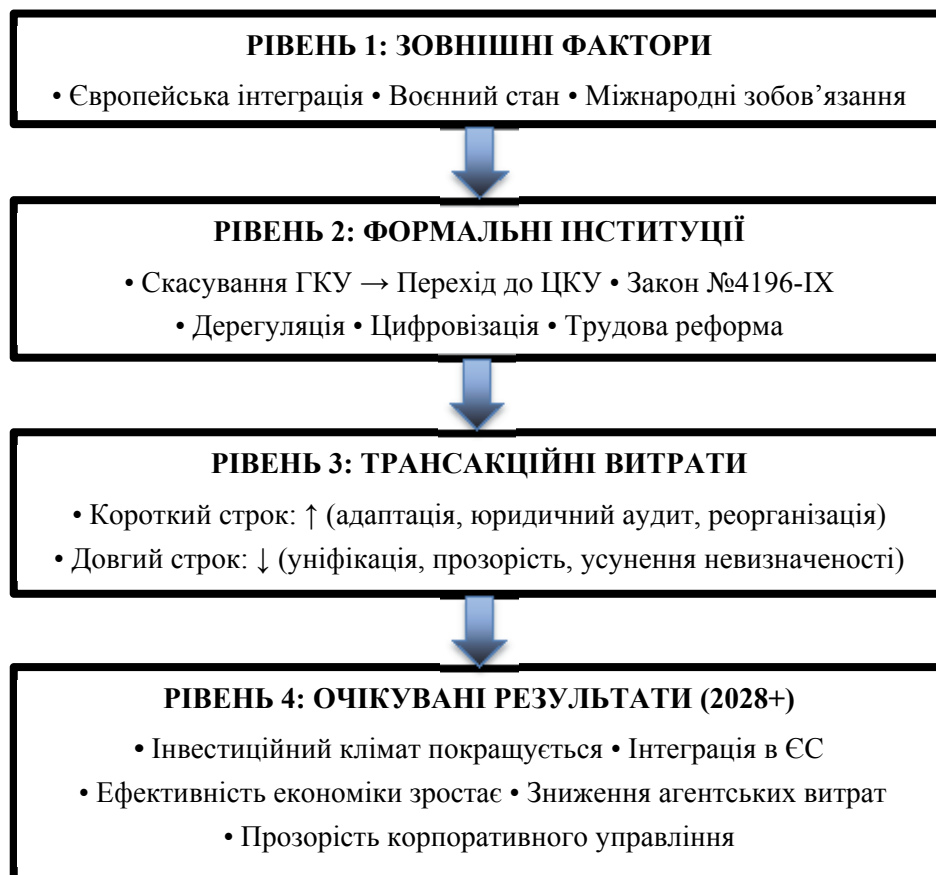

Рисунок 1 – Структурно-функціональна схема інституційної реконфігурації підприємництва в Україні

Джерело: розроблено автором

форм підприємств і перехід до сучасних корпоративних форм (ТОВ, АТ) наближає українське законодавство до європейських стандартів і полегшує інтеграцію вітчизняного бізнесу в міжнародні ланцюги вартості.

Проте реалізація цього потенціалу залежить від якості імплементації реформи та вирішення виявлених прогалин у правовому регулюванні. Відсутність детального врегулювання окремих видів господарських договорів, невизначеність щодо спеціальних строків позовної давності та господарських санкцій створюють ризики правової невизначеності на перехідному етапі. Це потребує подальшого законодавчого врегулювання або формування усталеної судової практики.

Трирічний перехідний період має дати бізнесу достатньо часу для адаптації, але потребує

активної методичної підтримки з боку держави. Взаємодія законодавчих змін із паралельними реформами дерегуляції, цифровізації й очікуваною трудовою реформою створює сприятливий контекст для комплексної трансформації бізнес-середовища. Важливою є координація цих реформ для досягнення синергетичного ефекту.

Подальші дослідження мають зосередитися на емпіричному аналізі фактичних ефектів реформи після завершення перехідного періоду. Доцільним є вивчення динаміки трансакційних витрат на різних етапах трансформації, аналіз впливу на різні сегменти економіки (аграрний сектор, державний сектор, малий і середній бізнес), дослідження судової практики щодо тлумачення нових норм та заповнення прогалин у регулюванні господарських відносин.

Список використаних джерел:

1. Аргат Я.П. Підприємницька діяльність в Україні: вплив законодавчих змін. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Том 2. № 89. С. 11–15. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.1>
2. Bendig D., Kleine-Stegemann L., Mazur M., Zapkau F. B. A multi-level analysis of the relationship between formal institutions and ambitious entrepreneurship: The moderating role of economic development. *International Business Review*. 2024. Vol. 33(5). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2024.102303>
3. Ge J., Zhang X., Zhou W. Market Transition and Entrepreneurial Beliefs. *Journal of Entrepreneurship*. 2025. Vol. 50. Issue 2. DOI: <https://doi.org/10.1177/10422587251376942>
4. Gaies B., Vesci M., Crudele C., Calabrò A., Maalaoui A. How does institutional quality influence opportunity entrepreneurship? A panel data analysis of OECD countries. *Journal of Business Research*. 2025. Vol. 192. Issue C. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2025.115291>
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 14.02.2026).
6. Деререгуляція бізнесу в Україні: звіт EU4Business. 2024. 45 с. URL: <https://eu4business.org.ua> (дата звернення: 14.02.2026).
7. Jensen M. C., Meckling W. H. Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*. 1976. Vol. 3. No. 4. P. 305–360. DOI: [https://doi.org/10.1016/0304-405X\(76\)90026-X](https://doi.org/10.1016/0304-405X(76)90026-X)
8. Жорнокуй Ю. М. Проблеми сучасного корпоративного законодавства та перспективи його розвитку. *Право і безпека*. 2025. Том 96. № 1. С. 40–52. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.1.04>
9. Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20> (дата звернення: 14.02.2026).
10. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (дата звернення: 14.02.2026).
11. Лопатинський Ю.М. Синергетичні складові інституціональної трансформації аграрної системи. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Економіка*. Чернівці: Рута, 2005. Випуск 233. С. 37–42.
12. Лопатинський Ю.М. Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємства на засадах контролінгу. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія Економіка та управління*. 2023. № 10. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-04-07>
13. Мазій Н. Г. Трансформація правового регулювання господарської діяльності: втрата чинності ГКУ та орієнтири сталого розвитку підприємництва. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*. 2025. Vol. 9. Number 2. 153–166. DOI: <http://doi.org/10.23939/semi2025.02.153>
14. Міністерство юстиції України. Щодо втрати чинності Господарським кодексом України. Офіційне роз'яснення від 23.08.2025. URL: <https://minjust.gov.ua> (дата звернення: 14.02.2026).
15. Наслідки скасування Господарського кодексу для бізнесу. LCF Law Group. 2025. URL: <https://lcf.ua/thought-leadership/corporate/naslidki-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-dlya-biznesu/> (дата звернення: 14.02.2026).
16. OECD Corporate Governance Factbook 2025. OECD Publishing, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/10/oecd-corporate-governance-factbook-2025_56feb0d.html (дата звернення: 16.02.2026).
17. Програма «Зроблено в Україні»: фінансування бізнесу. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. 2025. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 14.02.2026).
18. Сегал С.А. Причини та наслідки скасування Господарського кодексу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 1. № 83. С. 385–390. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.57>

19. Скасування ГКУ: що це означає для бізнесу з 28.08.2025 на думку Мін'юсту. Kadroland. 2025. URL: <https://kadroland.com/news/6294-skasuvannya-gku-shho-ce-oznaczae-dlya-biznesu-z-28082025-na> (дата звернення: 14.02.2026).
20. Скасування Господарського кодексу з 28.08.2025: підбірка від редакції 7eminar. 2025. URL: <https://7eminar.ua/news/10572-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-z-28082025-yak-diyati-i-cogo-ocikuvati> (дата звернення: 14.02.2026).
21. Трудовий кодекс України – 2026: очікувані зміни та вигоди для роботодавців. 2026. URL: <https://journal.ostapp.com.ua/uk/articles/post/trudovij-kodeks-ukraini-2026-ocikuvani-zmini-ta-vigodi-dla-robotodavci> (дата звернення: 14.02.2026).
22. Шемет У. Р., Тимченко Л. М. Pro vs Contra рекодифікації господарського законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 209–212. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/52>

References:

1. Argat, Ya. P. (2025). Pidpriemnytska diialnist v Ukraini: Vplyv zakonodavchych zmin [Entrepreneurial activity in Ukraine: The impact of legislative changes]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, vol. 2, no. 89, pp. 11–15. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.1> (in Ukrainian)
2. Bendig, D., Kleine-Stegemann, L., Mazur, M., & Zapkau, F. B. (2024). A multi-level analysis of the relationship between formal institutions and ambitious entrepreneurship: The moderating role of economic development. *International Business Review*, vol. 33, is. 5. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2024.102303>
3. Ge, J., Zhang, X., & Zhou, W. (2025). Market transition and entrepreneurial beliefs. *Journal of Entrepreneurship*, vol. 50, no. 2. DOI: <https://doi.org/10.1177/10422587251376942>
4. Gaies, B., Vesci, M., Crudele, C., Calabrò, A., & Maalaoui, A. (2025). How does institutional quality influence opportunity entrepreneurship? A panel data analysis of OECD countries. *Journal of Business Research*, vol. 192, article 115291. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2025.115291>
5. Supreme Council of Ukraine. (2003). Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Commercial Code of Ukraine] (No. 436-IV). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (in Ukrainian)
6. EU4Business. (2024). Derehuliatytsiia biznesu v Ukraini: zvit [Deregulation of business in Ukraine: Report]. 45 p. Available at: <https://eu4business.org.ua> (in Ukrainian)
7. Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, vol. 3, no. 4, pp. 305–360. DOI: [https://doi.org/10.1016/0304-405X\(76\)90026-X](https://doi.org/10.1016/0304-405X(76)90026-X)
8. Zhornokui, Yu. M. (2025). Problemy suchasnoho korporatyvnoho zakonodavstva ta perspektyvy yoho rozvytku [Problems of modern corporate legislation and prospects for its development]. *Law and Security*, vol. 96, no. 1, pp. 40–52. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.1.04> (in Ukrainian)
9. Supreme Council of Ukraine. (2025). Zakon Ukrainy “Pro osoblyvosti rehuliuвання diialnosti yurydychnykh osib okremykh orhanizatsiino-pravovykh form u perekhidnyi period ta obiednan yurydychnykh osib” [Law of Ukraine “On specific aspects of regulation of legal entities of certain organizational and legal forms during the transition period and associations of legal entities”] (No. 4196-IX). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20> (in Ukrainian)
10. Supreme Council of Ukraine. (2018). Zakon Ukrainy “Pro tovarystva z obmezhenoiu ta dodatkovoiu vidpovidalnistiu” [Law of Ukraine “On Limited and Additional Liability Companies”] (No. 2275-VIII). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (in Ukrainian)
11. Lopatynskiy, Yu. M. (2005). Synerhetychni skladovi instytutsionalnoi transformatsii ahrarynoi systemy [Synergetic components of institutional transformation of the agrarian system]. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Series: Economics*, no. 233, pp. 37–42. (in Ukrainian)
12. Lopatynskiy, Yu. M. (2023). Stratehichne upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva na zasadakh kontrolinhu [Strategic management of enterprise competitiveness based on controlling]. *Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, no. 10. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-04-07> (in Ukrainian)
13. Mazii, N. H. (2025). Transformatsiia pravovoho rehuliuвання hospodarskoi diialnosti: Vtrata chynnosti HKU ta oriientyry staloho rozvytku pidpriemnytstva [Transformation of legal regulation of economic activity: Repeal of the Commercial Code and benchmarks for sustainable entrepreneurship]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Problems of Economics and Management*, vol. 9, no. 2, pp. 153–166. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2025.02.153> (in Ukrainian)
14. Ministry of Justice of Ukraine. (2025, August 23). Shchodo vtraty chynnosti Hospodarskym kodeksom Ukrainy. Ofitsiine roziasnennia [On the repeal of the Commercial Code of Ukraine. Official clarification]. Available at: <https://minjust.gov.ua> (in Ukrainian)
15. LCF Law Group. (2025). Naslidky skasuvannya Hospodarskoho kodeksu dlia biznesu [Consequences of repealing the Commercial Code for business]. Available at: <https://lcf.ua/thought-leadership/corporate/naslidki-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-dlya-biznesu/> (in Ukrainian)
16. OECD. (2025). *OECD corporate governance factbook 2025*. OECD Publishing. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/2025/10/oecd-corporate-governance-factbook-2025_56febc0d.html
17. Ministry of Economy of Ukraine. (2025). Prohrama “Zrobleno v Ukraini”: finansuvannya biznesu [Program “Made in Ukraine”: Business financing]. Available at: <https://www.me.gov.ua> (in Ukrainian)

18. Segal, Ye. A. (2024). Prychyny ta naslidky skasuvannia Hospodarskoho kodeksu v Ukraini [Reasons and consequences of repealing the Commercial Code in Ukraine]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, vol. 1, no. 83, pp. 385–390. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.57> (in Ukrainian)
19. Kadroland. (2025). Skasuvannia HKU: shcho tse oznachaie dlia biznesu z 28.08.2025 na dumku Miniustu [Repeal of the Commercial Code: What it means for business from 28.08.2025 according to the Ministry of Justice]. Available at: <https://kadroland.com/news/6294-skasuvannya-gku-shho-ce-oznaczaie-dlya-biznesu-z-28082025-na> (in Ukrainian)
20. 7eminar Editorial Board. (2025). Skasuvannia Hospodarskoho kodeksu z 28.08.2025: pidbirka vid redaktsii [Repeal of the Commercial Code from 28.08.2025: Editorial selection]. Available at: <https://7eminar.ua/news/10572-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-z-28082025-yak-diyati-i-cogo-ocikuvati> (in Ukrainian)
21. Ostapp Journal. (2026). Trudovyi kodeks Ukrainy – 2026: ochikuvani zminy ta vyhody dlia robotodavtsiv [Labour Code of Ukraine – 2026: Expected changes and benefits for employers]. Available at: <https://journal.ostapp.com.ua/uk/articles/post/trudovij-kodeks-ukraini-2026-ocikuvani-zmini-ta-vigodi-dla-robotodavciv> (in Ukrainian)
22. Shemet, U. R., & Tymchenko, L. M. (2020). Pro vs contra rekodyfikatsii hospodarskoho zakonodavstva Ukrainy [Pro vs contra of recodification of Ukrainian commercial legislation]. *Legal Scientific Electronic Journal*, no. 8, pp. 209–212. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/52> (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 31.03.2026

Дата прийняття статті: 20.04.2026

Дата публікації статті: 05.05.2026